

Towarzystwo Miłośników Głogowa

ENCYKLOPEDIA

Ziemi Głogowskiej

Zeszyt 22.

Głogów 1994

Komitet redakcyjny:

Antoni Bok, Janusz Chutkowski (redaktor naczelny),
Jerzy Dymytryszyn (sekretarz redakcji), Zenon Hendel, Jerzy Sadowski.

Konsultanci:

Henryk Ciejka – kartografia
Sławomir Krawczyk – architektura

Robert Górniak – historia kościoła

Autorzy haseł
zamieszczonych
w zeszycie 22:

Janusz Chutkowski
Krzysztof Demidziuk
Jerzy Dymytryszyn
Jerzy Herman
Gustaw Goliński
Jerzy Jankowski
Krzysztof Motyl
Zbigniew Rybka

Wykaz autorów:

Antoni Bok
Janusz Chutkowski
Janusz Cieślik
Józef Cwynar
Krzysztof Czapla
Krzysztof Demidziuk
Jerzy Dymytryszyn
Piotr Gierczak
Gustaw Goliński
Robert Górniak
Zenon Hendel
Jerzy Herman
Dariusz Hybel
Jerzy Jankowski
Stanisław Krasnowski
Sławomir Krawczyk
Irena Kubiak
Paweł Łachowski
Sylwia Malcher
Krzysztof Motyl
Krzysztof Nowak
Rafał Rokaszewicz
Zbigniew Rybka
Andrzej Sadowski
Jerzy Sadowski
Ryszard Sieledczyk
Magdalena Świdarska
Bronisław Umiński
ks. Aleksander Walkowiak
Krzysztof Zawicki

Ebook na podstawie oryginalnego wydania książkowego wykonał:

Albin Tomalak

mailto: albin.tomalak@neostrada.pl

Cmentarze głogowskie

Najstarszym znanym cmentarzem głogowskim był cmentarz usytuowany koło kościoła NMP, który znajdował się w grodzie na Ostrowiu Tumskim. W czasie prac wykopaliskowych odkryto na nim groby pochodzące od około 1075 r.. Drugim w kolejności był cmentarz w pobliżu kościoła św. Piotra w osadzie otwartej na lewym brzegu Odry. Odkryto tam pochówki z XI wieku. Oba cmentarze czynne były więc jeszcze przed lokacją miasta w połowie XIII wieku na prawie magdeburskim.

W średniowieczu cmentarze były usytuowane przy każdym z istniejących w obrębie murów kościołów, a więc przy kościele parafialnym św. Mikołaja, kościołach klasztornych: św. Krzyża (klaryski), św. Stanisława (franciszkanie) i św. Piotra (dominikanie). Cmentarze te były małe, ciasne i stały się niewystarczające dla rosnącej liczby ludności. Bardzo więc szybko, bo już w końcu XIV wieku powstało Przedmieście Szpitalne, a na nim szpital i cmentarz z kaplicą cmentarną św. Jana. Nieco później za Bramą Polską powstało Przedmieście Polskie z cmentarzem i kościołem św. Barbary. Również na Przedmieściu Brzostowskim znajdował się szpital i kościół Bożego Ciała, przy którym był cmentarz. Stopniowo coraz więcej mieszkańców Głogowa znajdowało tam miejsce ostatecznego spoczynku.

Sytuacja w mieście znacznie się skomplikowała po podjęciu w latach trzydziestych XVII wieku decyzji o budowie twierdzy. Zlikwidowano wówczas znajdujące się na przedmieściach cmentarze i kościoły, a kamienie nagrobkowe zużyto do budowy fortyfikacji. Ponieważ niedługo potem (w 1657 r.) komendant twierdzy wydał zakaz grzebania zmarłych w jej obrębie, wytyczono trzy cmentarze: katolicki, na miejscu dawnego cmentarza św. Barbary, ewangelicki – na południe od fortyfikacji miejskich, gdzie wybudowano Kościół Pokoju „Boża Strze-

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

cha” i żydowski – w pobliżu Odry, w miejscu gdzie dzisiaj stoją zabudowania Zakładu Energetycznego.

Cmentarze głogowskie, położone na przedpolach twierdzy były systematycznie niszczone i dewastowane podczas każdego jej oblężenia. W szczególności uległy zniszczeniu w czasie wojny w 1740 r. i dwukrotnego oblężenia miasta w okresie wojen napoleońskich. Przetrwały jednak na tych miejscach aż do końca XIX wieku. Jedynie cmentarz żydowski uległ częściowej likwidacji w czasie budowy linii kolejowej, a później elektrowni głogowskiej. Na początku XX wieku głogowscy Żydzi uzyskali nowe tereny cmentarne przy obecnej ul. Sienkiewicza i cmentarz ten był czynny do zagłady Żydów w czasie ostatniej wojny. Głogowscy protestanci założyli nowy cmentarz przy obecnej ul. Obrońców Pokoju, a katolicy przy ul. Legnickiej (staraniem proboszcza kościoła parafialnego św. Mikołaja, ks. Richarda Kastnera). Stoi na nim barokowa grupa Ukrzyżowania przeniesiona z dawnego kościoła św. Stanisława. Nowy cmentarz katolicki utworzono w ostatnich latach w Brzostowie. (Janusz Chutkowski)

Literatura: J. Blaschke, Geschichte der Stadt Glogau und des Glogauer Landes, Glogau 1913; F. D. Lucas, M. Heitmann, Stadt des Glaubens. Geschichte und Kultur der Juden in Glogau, Hildesheim 1991; K. Wachowski, Cmentarzyska doby wczesnopiastowskiej na Śląsku, Wrocław 1975; Zbiór planów miasta w posiadaniu autora.

Czerna – dwór, historia

W dokumencie z 1360 r., mówiącym o podziale księstwa głogowskiego, Czerna wymieniona jest w części książęcej. Od XV w. potwierdzona jako własność von Glaubitzów. Jednak centrum linii rodowej powstaje tutaj dopiero po 1485 r., kiedy wieś staje się własnością Melchiora von Glaubitz.

Przed budową obecnego dworu istniała w innym miejscu jakaś drewniana siedziba lub wieża mieszkalna. Dwór w całości powstał w latach 1558-1559, o czym mówi napis na portalu. Budowę rozpoczęto za sprawą Wolfganga von Glaubitz, wnuka Melchiora. Wykonawcą prac był Hans Lindner znany na Śląsku budowniczy i kamieniarz z Lwówka, który współpracował przy wznoszeniu ratusza w Lwówku oraz ratusza w Lubaniu.

Następcą Wolfganga został Jan, który sprzedał posiadłości rodzinne Rechenbergów, a Czerna w 1569 r. przeszła w ręce von Stoschów z Czernicy. Później na pewien czas wieś znalazła się w rękach Rechenbergów. Ale już w latach 80-tych XVII w. von Stoschowie znowu występują w źródłach jako jej właściciele. W okresie ich działalności tworzy się zachowane do dziś założenie zespołu obejmującego folwark, park i teren związany z kaplicą. W 1725 r. przeprowadzają prace renowacyjne. Mówi o tym napis na przyłuczach portalu: „RENOVATUM 1725”. Po zajęciu Śląska przez Prusy w roku 1742, Jerzy Abraham von Stosch udostępnił dwór dla nabożeństw protestanckich. A w 16 lat później za jego sprawą zakończono budowę zboru luterańskiego, który dotrwał do lat 50-tych naszego wieku, kiedy został rozebrany.

Od końca XVIII w. jeszcze wielokrotnie Czerna zmieniała swoich właścicieli. Byli nimi między innymi księżna Carolatu – von Schönaichowie, od drugiej ćwierci XIX w. do

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

początku XX w. baronowie von Budenbrock, a ostatnimi przed 1945 r. rodzina von Fritsche.

W czasach Budenbrocków, w latach 30-tych i 50-tych XIX w. przeprowadzono remont budynku. Śladem tego jest między innymi renowacja portalu wykonana w 1938 r.. Także w XIX w. powstał w pomieszczeniach dworu bardzo interesujący, zachowany do dziś, zespół pieców i kominków neorenesansowych. Po II wojnie światowej w budynku miał swoją siedzibę dom wczasowy Stoczni Gdańskiej, później od 1972 r. przez kilka lat Muzeum w Głogowie, które było właścicielem obiektu do 1989 r.. (Jerzy Dymytryszyn)

Literatura: A. Billert, Czerna – dwór. Dokumentacja historyczno-architektoniczna, Poznań 1973 (maszynopis w zbiorach WZK w Legnicy); J. Blaschke, Geschichte der Stadt Glogau und des Glogauer Landes, Glogau 1913.

DWÓR W CZERNEJ XIX WIEKU.

Głogowskie Spotkania Jazzowe

Głogowskie Spotkania Jazzowe po raz pierwszy odbyły się w 1985 roku i były podsumowaniem kilkuletniej popularyzacji muzyki jazzowej, którą prowadziły SDK „Azuryt” i SDK „Pegaz”.

Impreza była finansowana przez Spółdzielnię Mieszkaniową „Nadodrze” i Wydział Kultury Urzędu Wojewódzkiego w Legnicy.

Początkowo spotkania trwały jeden dzień, w następnym roku dwa dni, a od 1987 roku GSJ są festiwalem trzydniowym. Wtedy też rozszerzyła się oferta programowa. Organizowane były specjalne koncerty muzyczno-edukacyjne dla dzieci, a bal jazzowy kończył imprezę, co stało się tradycją festiwalu.

IV SGJ ustaliły główny szkielet programowy imprezy, który kontynuowany jest z małymi zmianami do dnia dzisiejszego. Festiwal odbywa się zawsze w drugiej połowie listopada. W pierwszym dniu prezentowana jest muzyka bluesowa i odbywają się koncerty dla dzieci. W drugim i trzecim dniu dominuje muzyka jazzowa. W trakcie trwania festiwalu organizowane jest spotkanie organizatorów życia muzycznego z Dolnego Śląska. Głównymi miejscami koncertowymi są kluby „Azuryt” i „Pegaz” oraz po raz pierwszy sala widowiskowa Miejskiego Ośrodka Kultury. W 1990 r. zostaje odkryte kolejne miejsce prezentacji jazzu w Głogowie. W kościele pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny na osiedlu Kopernik śpiewane i grane są gospelsy i spiritualsy.

Od 1991 r. głównym organizatorem festiwalu stał się Miejski Ośrodek Kultury. W nowo otwartej Kawiarni „M” w MOK-u odbywają się koncerty klubowe. Natomiast Bal Jazzowy z sali klubowej SDK „Pegaz” przeniesiono do restauracji „Salome”.

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Podczas VIII GSJ narodziła się nowa propozycja programowa – „Jazz Akademii” dla młodzieży szkół średnich. Gwiazdą festiwalu była światowej sławy wokalistka amerykańska – Deborah Brown.

1993 r. (IX GSJ) przyniósł kolejną innowację programową – „Młodą Scenę Jazzową”. Dochodzą nowe miejsca koncertowe. Gospels rozbrzmiewają w kaplicy św. Mikołaja, natomiast bal jazzowy zorganizowany został w Klubie Muzycznym „Mayday”.

Na GSJ występowali najlepsi polscy muzycy bluesowi i jazzowi. Gościli także artyści europejscy i amerykańscy. Głównym koncertom towarzyszyły zawsze wystawy fotograficzne i plastyczne, happeningi muzyczne, koncerty w szkołach i na ulicach miasta. Jest to obecnie największa i najbardziej prestiżowa impreza kulturalna w Głogowie. W dniach 24 – 26 listopada 1994 r. odbędą się X jubileuszowe GSJ. (Zbigniew Rybka)

Literatura: Programy festiwalu 1988-1993; Biuletyny Głogowskich Spotkań Jazzowych; Jazz Forum nr 6 z 1991 r. oraz inne materiały w zbiorach autora.

„Graal”

Ośrodek Teatralnej Pracy Twórczej „Graal” powstał na bazie SDK „Miedziak”. Po przeprowadzeniu w 1989 r. remontu zaadoptowano pomieszczenie „Miedziaka” dla celów działalności teatralnej. Powstała sala teatralna wraz z reżyserką, sala prób, kawiarnia „Antrakt”. Działalność placówki została zakreślona i wyznaczona przez program autorski opracowany przez Zbigniewa Rybkę. Działalność kierowana była do wszystkich grup wiekowych, gdzie podstawą programu był teatr, praca teatralna, myśl teatralna jako metoda wyjściowa wszystkich działań.

Program mówił o następujących działaniach tematycznych, które były realizowane w praktyce:

1. praca w grupach teatralnych, łącznie z realizacją spektakli,
2. warsztat teatralny,
3. poradnia recytatora,
4. drama teatralna,
5. działania parateatralne,
6. obozy teatralne,
7. teatr jednego aktora,
8. organizacja spektakli teatralnych,
9. spotkania z aktorami i reżyserami,
10. organizowanie wyjazdów do teatrów profesjonalnych,
11. organizowanie i udział w festiwalach, przeglądach, spotkaniach teatralnych,
12. współpraca ze szkołami,
13. zajęcia terapeutyczne,
14. gromadzenie materiałów źródłowych, biblioteczka placówki.

W 1991 roku została podpisana umowa pomiędzy Spółdzielnią Mieszkaniową „Nadodrze” i Miejskim Ośrodkiem Kultury o wspólnym finansowaniu i utrzymaniu OTPT „Graal”.

Kadrę placówki stanowiły trzy osoby, które posiadały wykształcenie, uprawnienia i specjalizacje teatralne. Wśród zespołów należy wymienić: teatr „Bez odpowiedzi” Joanny Lehman, Scenę Sytuacji Violetty Woźniak, teatrzyk kukielkowy i teatr seniora prowadzony przez Janinę Michalewicz. Sukcesy odniósł teatr jednego aktora i recytatorzy związani z „Grallem”. W klubie popularyzowano próby literackie dzieci i młodzieży. Były wydawane tomiki poetyckie, odbywały się spotkania autorskie. Opiekę nad „młodymi piszącymi” sprawował Marek Sienkiewicz. Imprezy teatralne organizowane przez „Graal” cieszyły się ogromną popularnością. Wśród widzów przeważała młodzież. Do tradycji przeszły wieczory teatralne, na które składały się różne spektakle teatralne, zdarzenia happeningowe, recitale muzyczne.

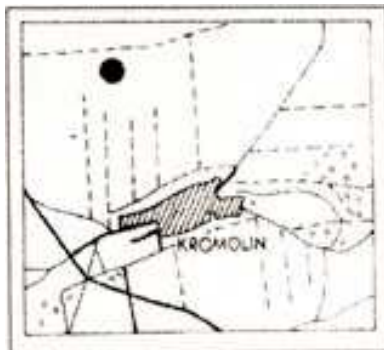
Od 1 stycznia 1994 r. działalność teatralna placówki została przeniesiona do MOK-u. Klub „Graal”, były SDK „Mie-dziak” zostały zlikwidowane. W jego pomieszczeniach znajduje się obecnie sklep tzw. „ciucholand”.

Kierownikami „Graala” byli: w latach 1989-1991 Zbigniew Rybka, a 1991-1993 Violetta Woźniak. (Zbigniew Rybka)

Literatura: Program autorski OTPT „Graal” opracowany przez autora.

Kromolin – cmentarzysko ciałopalne kultury łużyckiej

Ekipa poszukiwawczo - weryfikacyjna Katedry Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego pod kierunkiem Cezarego Buśko w październiku 1983 roku zlokalizowała cmentarzysko ciałopalne ludności kultury łużyckiej. Stanowisko to znajduje się na terenie nieczynnej już piaskowni w obrębie gruntów wsi Kromolin.

Wcześniejsza eksploracja piasku doprowadziła do częściowego zniszczenia cmentarzyska. Po założeniu wykopu sondażowego przy krawędzi piaskowni, w miejscu gdzie zauważono naczynie gliniane, na głębokości 0,55 m pojawił się bruk kamienny. Bruk zbudowany z różnej wielkości otoczków zajmował prawie całą powierzchnię wykopu sondażowego. Tylko w miejscach występowania grobów i w ich najbliższym sąsiedztwie, powierzchnia była niezabudowana. Kamienie znajdowały się na poziomie den odkrytych naczyń czterech grobów, w tym trzech popielnicowych i jednego ciałopalnego. Trudno powiedzieć czy była to prawidłowość, czy też sytuacja wyjątkowa w tej części cmentarzyska.

Jeden grób zachował się nienaruszony i można go było w całości wyeksplorować. Dwa dalsze uległy częściowemu uszkodzeniu w trakcie wybierania piasku. Ostatni przebadano tylko fragmentarycznie ze względu na brak zgody właściciela pola, na którym znajdował się grób.

W trakcie badań pozyskano około 10 naczyń glinianych, mniej lub lepiej zachowanych, które pełniły funkcję zarówno popielnic (w przypadku grobów popielnicowych), jak i przystawek oraz wiele fragmentów ceramiki. Nadto odkryto fragmenty przepalonych kości ludzkich. Z przedmiotów metalowych zachował się jedynie fragment spiralki wykonanej z brązowego drutu. Na podstawie rodzajów grobów, a przede wszystkim form naczyń o ustalonej chronologii względnej ustalono, iż cmentarzysko ciałopalne w okolicach dzisiejszego Kromolina było użytkowane na przełomie V okresu epoki brązu i halsztatu C (800-650/650-500 r.p.n.e.). (Krzysztof Demidziuk)

Literatura: C. Buško, Kromolin, woj. Legnica, „Silesia Antiqua”, t. 27, s. 212-215.

Ludność kamery głogowskiej w II połowie XVIII wieku

Ludność kamery głogowskiej według spisu z 1787 roku liczyła w sumie 579.289 osób z czego w Departamencie I zamieszkiwało 264.147, w Departamencie II – 184.887 i w Departamencie III – 123.825. Z ogólnej liczby mieszkańców, na wsi mieszkało 476.138, a w miastach – 103.151 osób. Największą gęstość zaludnienia posiadał Departament II (36 na kilometr kwadratowy).

W kamerze głogowskiej znajdowały się w sumie 44 miasta, z których największym był Głogów (9.631 mieszkańców razem z garnizonem wojskowym). Wyprzedzał on Legnicę (7.336), Zieloną Górę (6.644) i Jelenią Górę (6.295).

Głogów obok Wrocławia posiadał najliczniejszą na Śląsku społeczność żydowską (1.791). W końcu lat siedemdziesiątych wygnano bowiem Żydów ze wszystkich miast lewo-brzeżnego Śląska, za wyjątkiem Wrocławia, Głogowa, Brzegu i Białej. W kamerze głogowskiej, na prawym brzegu Odry, niewielkie gminy żydowskie przetrwały w Miliczu i Prusicach.

Osobnej rejestracji podlegały także garnizony wojskowe, rozmieszczone w wielu miastach kamery głogowskiej. Liczyły one w sumie 6.430 osób, a największy był garnizon w Głogowie, który liczył 1.379 żołnierzy. Składały się na niego: regiment piechoty pod dowództwem gen. majora von Wolf-framsdorffa, liczący 55 oficerów, 7 chorążych, 124 podoficerów i 1.091 żołnierzy, kompania artylerii pod dowództwem majora Reescha licząca 4 oficerów, 1 chorążego, 11 podoficerów i 82 żołnierzy oraz mały, czteroosobowy oddział saperów. Garnizon ten podlegał w całości komendantowi twierdzy głogowskiej von Rütowski.

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Oprócz Głogowa większe garnizony wojskowe stacjonowały także w: Legnicy (1.234 żołnierzy), Lwówku (463 żołnierzy), Bolesławcu (496 żołnierzy) i Jaworze (421 żołnierzy).

Na wsi głogowskiej nie było w tym czasie ani mniejszości żydowskiej ani też garnizonów wojskowych.

Powiat głogowski, który wówczas obejmował także Polkowice i Sławę zamieszkiwało w sumie 47.613 mieszkańców, co plasowało go na trzecim miejscu w całej kamerze, po powiecie lwóweckim (89.152) i jeleniogórskim (63.008). (Jerzy Jankowski)

Literatura: Genaralne tablice statystyczne Śląska z 1787 r., Wyd. T. Ładogórski, Wrocław 1954; H. Schlenger, Friderizianische Siedlungen rechts der Oder bis 1800 auf Grund der Aufnahmen von Hammer und von Massenbach, Breslau 1933; J. Ziekursch, Das Ergebnis der friderizianischen Städteverwaltung und die Städteordnung Steins, Jena 1908.

Parki dworskie

Niedostatek zalesienia na ziemi głogowskiej uzupełniać poczęto w końcu XVII i w wieku XVIII poprzez zakładanie parków dworskich. Do dzisiaj zachowało się ich 34 o łącznej powierzchni 243 hektary. W większości przypadków są to parki małe od 1 do 5 ha (Białołęka, Borek, Brzeg, Czerna, Droglowice, Kamiona, Kotla, Kromolin, Wilków, Buczyna, Jakubów, Kłębanowice, Krzydlowice, Mieszków, Radwanice, Sieroszowice, Stara Rzeką, Śrem, Świnno, Witanowice oraz od 5 do 10 ha (Czerńczyce, Leszkowice, Trzęsów, Żabice, Bukowica, Gaworzyce, Jerzmanowa, Kurów Mały, Łagoszów i Szczepów). Jedynie park w Krążkowie ma powierzchnię 16 ha, a parki w Bodzowie, Rzeczycy i Żukowicach, powyżej 30 ha.

Parki na ziemi głogowskiej spełniały przede wszystkim funkcję krajobrazową i w kilku z nich zachowały się do dzisiaj resztki barokowego założenia (Kotla, Szczepów, Trzęsów, Świnno, Witanowice), znajdują się pomniki przyrody a w dwunastu rosną rośliny aklimatyzowane na Dolnym Śląsku (np. *Ginkgo biloba* i *Liliodendron tulipifera* w Szczepowie). Dwanaście parków ma charakter naturalistyczny (Białołęka, Borek, Buczyna, Bukowica, Kurów Mały, Łagoszów, Mieszków, Radwanice, Sieroszowice, Stara Rzeką, Śrem i Świnno).

Większość zachowanych parków jest obecnie mocno zdewastowana, a stan drzewostanu tylko w 16 uznać można za dobry. Jeszcze większa dewastacja nastąpiła w kompozycji parkowej (układ dróg, wnętrza ogrodowe, układ wodny), ponieważ żaden z parków nie zasługuje na ocenę dobrą, a dwadzieścia dwa znajdują się na skraju całkowitej dewastacji.

Jedenaście spośród parków znajdujących się na terenie ziemi głogowskiej wpisanych zostało do rejestru zabytków (Brzeg, Czerna, Droglowice, Kotla, Kromolin, Rzeczycą, Szczepów, Żukowice, Gaworzyce, Jakubów, Krzydlowice) a

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

czternaście figuruje w polskim rejestrze parków (Białoleka, Bodzów, Borek, Kotla, Kromolin, Szczepów, Żukowice, Buczyzna, Gaworzyce, Jakubów, Krzydłowice, Radwanice, Świnno, Witanowice). (Jerzy Jankowski)

Literatura: M. Drzał, Parki w Polsce. Dokumentacja Geograficzna z. 1-2, Wrocław 1975; K. Eysmont, Ogród i park zabytkowy na Śląsku, jego wartości i obecne znaczenie. Materiały Konserwatorskie PKZ, Warszawa 1975; W. Matuszkiewicz, Potencjalna roślinność naturalna Niziny Śląskiej, część środkowa, Warszawa-Białowieża 1967; F. Zimmermann, Beiträge zur Beschreibung von Schlesien, T. 1, 4, 8, Brieg 1791-1789.

Plany nowego portu

Zastosowanie w przemyśle maszyn parowych zwielokrotniło produkcję do tego stopnia, że transport lądowy oparty na trakcji konnej nie mógł podołać rosnącym potrzebom przewozu surowców i towarów (jeszcze w 1843 r. było na Dolnym Śląsku 945 zawodowych furmanów). Dwukonny zaprzęg przewoził dziennie po nieutwardzonej drodze ładunek do 1,5 t na odległość około 30 km. Zwróciło to uwagę przemysłowców na transport wodny, którego znaczenie gwałtownie wzrosło. Przez Głogów leżący na samym środku Odrzańskiej Drogi Wodnej przepłynęło w 1844 r. aż 6.000 (!) statków. W 1856 r. powstał w Głogowie pierwszy port z prawdziwego zdarzenia (przy dzisiejszej ul. Topolowej). Po modernizacji w 1923 r. port był dostępny dla jednostek o ładowności 400 ton. Nabrzeże długości 124 m wyposażono w 2 bocznicę kolejowe. Przeładunki i bunkrowania ułatwiał dźwig portalowy o udźwigu 10 ton. Na za- i rozładunek pociągi holownicze oczekiwały przy kamiennym nabrzeżu skarpowym. Wybudowano wówczas nieistniejący dziś budynek kapitanatu i urządzono slip do dokowania mniejszych jednostek. Rosnąca ilość holowników (1856 r. – 1, 1883 r. – 24, 1884 r. – 41) systematycznie zwiększała płynący Odrą potok ładunków. W 1936 r. przez liczący około 30 tys. mieszkańców Głogów przepłynęło w dół Odry 4.181 mln ton, a w górę rzeki 0,775 mln ton ładunków. Był to rok w którym przeładunki w głogowskim porcie osiągnęły rekordową wielkość 83 tys. ton.

W czasie II wojny światowej Niemcy podjęły kolejną inicjatywę połączenia Odry z Dunajem. W planach Hamburg miał być portem Rzeszy na zachód, a Szczecin na wschód i południe poprzez Odrę i Dunaj. W ramach tego planu opracowano wtedy między innymi projekt nowego portu w Głogowie (25.04.1940, Gliwice). Nowy port miał powstać na Ostrowie Tumskim. Zaplanowano budowę nowego mostu (km 391 +

320) przedłużającego się w nową ulicę Hafenstrasse zmierzającą do mostu na Starej Odrze. Sam Ostrów miał być zabezpieczony przed powodzią dwiema potężnymi groblami wewnątrz których bieć miała okalająca wyspę szeroka ulica Hafening. Trzecią groblą bieć miała na teren portu bocznica kolejowa długości 2,9 km oplatająca baseny i place portowe (480x70x3,5 m i 345x70x3,5 m) wraz z nabrzeżem północnym długości 405 m stanowiły akwatorium portu dostępnego dla jednostek o ładowności 1.000 ton. Na przedłużeniu basenu I zaprojektowano stocznię wyposażoną w pochylnię mogącą obsługiwać 1.000 tonowe jednostki. Wrota zaprojektowane w przyczółkach mostu umożliwiały odcinanie portu od rzeki. Regulację poziomu wody w porcie zapewnić miały 2 rurociągi o średnicy 1,6 m dostarczające wodę z ujęcia nurtowego zlokalizowanego w km 389 + 640.

Zanim wiosną 1943 r. ogłoszono wojnę totalną i w ślad za tym podporządkowano całą gospodarkę wysiłkowi wojennemu zmodernizowano odcinek Odry głogowskiej, wykonano pochylnię i zrealizowano część robót pogłębiarskich. Po zakończeniu wojny nie podjęto już dalszych robót. (Jerzy Herman)

Literatura: J. Lambor, *Locja rzeczna*, Warszawa 1953; Dokumentacja techniczna „Neubau Stadthafen Glogau auf der Dominsel”, Gleiwitz 1940; Biuletyn – Miedzyregionalna Agencja Dorzecza Odry, Wrocław 1991.

Staroluteranie

Po wojnie Głogów był miastem zniszczonym w 95 procentach. Przybywający tutaj osiedleńcy wyznania ewangelickiego z dawnych wschodnich i centralnych województw Rzeczypospolitej nie znajdowali już wolnych kościołów, które przeważnie zajęte zostały przez będących w większości wyznawców religii rzymskokatolickiej. Organizowali więc swoje nabożeństwa w Sieroszowicach – Żarkowie niedaleko Głogowa, a większe uroczystości w Kożuchowie, Zielonej Górze bądź w Legnicy. Odprawiał je duchowny ewangelicki Malczański z Zielonej Góry, a następnie Broda. Okresowo zastępował go ks. Jan Zajączkowski z Legnicy.

Poczynając od 1969 r. w Głogowie nabożeństwa odprawiane były w kaplicy rzymskokatolickiej przy ul. Staromiejskiej. W latach siedemdziesiątych, staraniem księdza Busse z Zielonej Góry wspólnota otrzymała pomieszczenie na urządzenie kaplicy przy Al. Wolności. Po zmianie podziału kraju w 1975 r. diasporę ewangelicką przydzielono Parafii Ewangelickiej w Legnicy, Której proboszczem był ks. Jan Zajączkowski. Po przejściu ks. Zajączkowskiego na emeryturę w 1988 r. parafia głogowską opiekuje się ks. Dymek z parafii Żary.

Po roku 1989 Urząd Miejski w Głogowie podniósł wysokość opłat czynszowych za zajmowane pomieszczenie do wysokości uniemożliwiającej nielicznej gminie wyznaniowej ich płacenie, a następnie wypowiedział umowę najmu. W tej sytuacji w wyniku porozumienia biskupa ewangelickiego w Zielonej Górze z biskupem rzymskokatolickim i za zgodą proboszcza kościoła Bożego Ciała nabożeństwa odbywają się w kaplicy parafialnej w co drugą niedzielę, gdyż tylko w takich terminach może przybyć do Głogowa obsługujący gminę kapłan. Zbór staroluterański w Głogowie liczy obecnie ponad 20 osób. (Gustaw Goliński)

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Twierdza Głogów – „Blockhaus Schanze”

Na północnych peryferiach Głogowa, bezpośrednio przy linii kolejowej do Leszna Wlkp., na wale przeciwpowodziowym, za Starą Odrą znajduje się niewielka grupa obiektów fortyfikacyjnych. Składa się ona z czterech budowli, z których pierwsza została wybudowana około 1858 r., w czasach gdy rozpoczęto budowę połączenia kolejowego z Lesznem. Jest to ceglany tradytor artyleryjski, który w owym czasie został nazwany „Blockhaus Schanze”, z racji obsypania od strony północnej niewielkim wałem. Posiada on dwie kondygnacje. Kondygnacja dolna (nieco pod powierzchnią ziemi), z pięcioma antyrykoszetowymi otworami strzelniczymi była pomieszczeniem bojowym dla artylerii. Dlatego też grubość ścian wynosi 1,2 m. Natomiast kondygnacja górna (grubość ścian około 0,5 m) służyła głównie za pomieszczenie koszarowe i była wyposażona między innymi w otwory strzelnicze dla broni palnej. Kształt obiektu, w przekroju poziomym, jest zbliżony do trapezu. Przy obiekcie znajduje się studnia głębinowa. Tradytor został wybudowany równolegle z innymi fortyfikacjami położonymi na tym terenie. W latach 1857-1860 Prusacy wybudowali fort artyleryjski „Lunette am Schloss See” (położony około 500 m na zachód od tradytora) i znajdująca się na Ostrowie Tumskim wieżę artyleryjską „Turm Reduit”. „Blockhaus Schanze” miało zabezpieczać przed napadem most kolejowy na Starej Odrze, a także wspierać ogniem artyleryjskim podczas walki „Lunette am Schloss See” oraz wcześniej wybudowany fort „Brückenkopf” (zniszczony w 1945 r.).

W 1914 r., według wcześniej przygotowanych instrukcji budowlanych (z 1907 r.) przystąpiono do modernizacji „Blockhaus Schanze” poprzez zlikwidowanie wału ziemnego, a postawienie trzech schronów biernych dla piechoty. Budowle te

posiadają konstrukcję mieszaną tzn. ceglano-betonową, w której stropodach wykonany z betonu.

Za tradytorem znajduje się największa budowla z tego okresu, którą jest schron dla plutonu piechoty (około 10 m długości). Grubość stropodachu dochodzi do 2,1 m. Został on wzmocniony dwuteownikami, które stanowią warstwę ochronną przed odpryskami, powstającymi podczas ostrzału nieprzyjaciela. Ściana wejściowa została wyposażona w jeden duży otwór doświetlający, który zamykano grubymi przesuwными płytami stalowymi.

Nieco mniejsze są schrony dla drużyn piechoty. Długość ścian zewnętrznych wynosi około 6,4 m. Są one rozmieszczone po przeciwnych stronach „Blockhaus Schanze”. Obiekty te są bliźniacze – różnią się jedynie usytuowaniem wejść. Przekrój pionowy głównego pomieszczenia jest zbliżony kształtem do ściętego koła. Wewnętrzne ściany są wyłożone cienką warstwą cynkowej blachy falistej, która stanowiła warstwę przeciwdopryskową. Ściany wejściowe posiadają po dwa otwory doświetlające, które są skierowane na miasto.

W latach trzydziestych wymieniono kable elektryczne i telefoniczne. W 1944 r. „Blockhaus Schanze” zostało nieco zmodernizowane. Wykonano wówczas okopy, zasieki i pola minowe naokoło grupy. Jednakże w czasie walk o miasto, w 1945 r. tradytor wraz ze schronami nie został w pełni wykorzystany do obrony, dzięki czemu nie został zniszczony.

„Blockhaus Schanze” stanowi jeden z nielicznych, zachowanych w nienaruszonym stanie, przykładów pruskich fortyfikacji Głogowa. (Krzysztof Motyl)

Alfabetyczny wykaz haseł w zeszytach 1-22

- Anababtyści. (17)
 Annales Glogovienses. (9)
 Apteki w średniowiecznym Głogowie. (14)
 Archidiakonat. (3)
 Architektura powojennego Głogowa (1). (17)
 Architektura powojennego Głogowa (2). (17)
 Archiwum Głogowskie. (11)
 Atlas Śląska Wielanda. (7)
 Baptyści. (16)
 Beginki. (15)
 Biblioteka Pedagogiczna. (16)
 Brzeg Głogowski – kościół pw. Bożego Ciała. (15)
 Bogedain Józef Bernard. (8)
 Brzeg Głogowski – pałac. (8)
 Brzostów – kościół pw. św. Wawrzyńca. (17)
 Bytom Odrzański – Schönaicheum. (6)
 Campanini Barberina. (9)
 Chociemyśl – ofiara końska. (10)
 Cholera w Głogowie. (8)
 Cmentarze głogowskie. (22)
 Cureau Joachim. (7)
 Czarna śmierć. (13)
 Czarnkowski Jan Paweł. (12)
 Czema – dwór, historia. (22)
 Dalków – wieża mieszkalna. (17)
 Dom Kultury „Pegaz”. (21)
 Dominikanie. (2)
 Drogowskazy leśne. (19)
 Drukarnstwo w Głogowie. (8)
 Duchacy. (18)
 Dziadoszanie. (6)
 Elyan Kasper. (1)
 Ewergeci. (13)
 Fabryczusz Jakub. (17)
 Felbiger Jan Ignacy. (6)
 Figury z Bramy Odrzańskiej. (1)
 Flemingowie. (9)
 Franciszkanie. (4)
 Fundacja Na Rzecz Odbudowy Teatru. (5)
 Fülleborn Georg Gustaw. (15)
 Fülleborn Georg Gustaw – pisma. (16)
 Gaworzycze – mauzoleum. (14)
 Gebauer Piotr. (20)
 Glinica – cmentarzysko szkieletowe. (19)
 Glogauer Liederbuch. (9)
 Głogowskie Spotkania Jazzowe. (22)
 Głogów – etymologia nazwy. (20)
 Głogów wczesnośredniowieczny. (7)
 Głogów w literaturze niemieckiej. (5)
 Gospodarka głogowska w końcu XVIII w. (14)
 Gostyń - grodzisko. (4)
 Górka – skarb wczesnobrązowy. (21)
 „Graal”. (22)
 Grębocice – gmina. (12)
 Grębocice - kościół pw. św. Marcina. (6)
 Grębocice w czasach nowożytnych. (8)
 Grębocice w średniowieczu. (7)
 Grębocice – wykopaliska. (9)
 Grębocice – zabytki architektury. (10)
 Gród piastowski. (1)
 Gród plemienny. (8)
 Grodowiec – kościół św. Jana Chrzciciela - historia kościoła. (4)
 Grodowiec – kościół św. Jana Chrzciciela - architektura. (4)
 Grosz Głogowski. (10)
 Grób unietycki w Głogowie. (11)
 Gryphius Andreas. (1)
 Gryphius Andreas – „Piastus”. (5)
 Gryphius Andreas – „Ukochana kołczasta róża”. (4)
 Güntherowie. (1)
 Henryk III. (2)
 Henryk V Żelazny. (15)
 Henryk VII Rumpold. (14)
 Herb Głogowa. (10)
 Herby księstwa głogowskiego. (3)
 Hoffmann Herman. (12)
 Izba Muzealna w Głogowie. (21)
 Jaczów – kościół pw. Apostołów Szymona i Tadeusza Judy. (13)
 Jadwiga córka Henryka V Żelaznego. (7)
 Jakubów – kościół pw. św. Jakuba Większego. (14)
 Jan II. (16)
 Jan archidiakon głogowski. (11)
 Jan z Głogowa. (1)
 Jan z Głogowa – filozofia. (6)
 Jerzmanowa – gmina. (9)
 Jerzmanowa – gospodarka gminy. (15)
 Jerzmanowa – historia. (9)
 Jezuici (1). (17)
 Jezuici (2). (18)
 Kamera głogowska. (12)
 Kapelusze targowy. (4)
 Karnkowski Jan. (12)
 Katarzyna Telniczanka. (12)
 Kina: "Primus-Palast" i "Schauburg". (3)
 Kina po 1945 r.. (8)
 Klaryski. (1)
 Kłobuczyn – kościół pw. św. Jadwigi Śląskiej. (20)
 Kolegiata (X-XIII w.). (3)
 Kolegiata (XV w.). (3)
 Kolegiata (XV-XIX w.). (3)
 Kolegium jezuickie. (13)
 Koło Kulturalno-Oświatowe. (11)
 Konrad I. (2)
 Kościół grekokatolicki. (13)
 Kościół pw. Bożego Ciała – architektura. (18)
 Kościół pw. Bożego Ciała – historia. (16)
 Kościół pw. Bożego Ciała – odbudowa. (19)
 Kościół Zielonoświątkowy. (10)
 Kotla – berło sztytłowe. (15)
 Kotla – cmentarzysko z okresu wpływów rzymskich. (8)
 Kotla – osada z okresu wpływów rzymskich. (12)
 Kromolin – cmentarzysko ciałopalne kultury łużyckiej. (22)

Kromolin – skarb wczesnobrązowy. (14)
 „Kronika Głogowska”. (12)
 Królak Adam. (9)
 Krzepielów – kościół pw. św. Marcina. (20)
 Krzepów – kościół pw. Najśw. Serca Jezusowego. (7)
 Krzydlowice – lokacja miejska. (21)
 Krzyże i kapliczki pokutne (1). (16)
 Krzyże i kapliczki pokutne (2). (16)
 Kurów Wielki – ambona w kościele pw. św. Jana Chrzciciela. (21)
 Kurów Wielki – kościół pw. św. Jana Chrzciciela. (15)
 Kwielice – kościół pw. św. Michała Archanioła. (6)
 Lindenruh – zakład druku ozdobnego. (8)
 Ludność kamery głogowskiej w II połowie XVIII wieku. (22)
 Łaźnia i łaźienicy. (19)
 Madonna Głogowska Cranacha. (13)
 Maimon Salomon. (11)
 Mechtylda (Matylda) – żona Henryka III. (20)
 Medycyna w departamencie głogowskim. (19)
 Miecz Rady Miejskiej Głogowa. (1)
 Miejska Biblioteka Publiczna. (7)
 Mury obronne. (1)
 Nosocice – wczesnośredniowieczna łaźnia. (16)
 Obozy. (19)
 Obraz wotywny kanonika L.G.. (20)
 Obiszów – skarb. (3)
 Odra – dzieje regulacji (1). (14)
 Odra – dzieje regulacji (2). (14)
 Odra – dzieje regulacji (3). (15)
 Odra – pociągi holownicze. (21)
 Odra - wały przeciwpowodziowe. (6)
 Odra - zmiana koryta w XVIII w.. (4)
 Opitz (Opitius) Martin. (14)
 Papiernia głogowska. (10)
 Parki dworskie. (22)
 Pastorius Joachim. (4)
 Pęcław – gmina. (20)
 Piersna - kościół pw. Nawiedzenia N.M.P. (5)
 Plany nowego portu. (22)
 Polska administracja wodna. (5)
 Pomnik „Dzieci Głogowa”. (10)
 Pruski garnizon wojskowy. (21)
 Przedsiębiorstwo Budownictwa Hydro-Technicznego „Odra -2”. (16)
 Przemko. (3)
 Przemków. (7)
 Przesady odrzańskich wodniaków. (20)
 PSS w Głogowie – powstanie. (13)
 Ratusz – architektura. (11)
 Ratusz – historia budynku. (11)
 Ratusz – odbudowa. (11)
 Redemporyści. (10)
 Reformacja w Głogowie. (7)
 Rok 1945 – początki handlu. (20)
 Rok 1945 - Zarząd Miejski. (1)
 Rok 1945 - zniszczenia wojenne. (1)
 Rzeczyca - kościół pw. św. Jadwigi Śląskiej. (4)
 Rzemiosło po 1945 r.. (21)
 Salomea. (5)
 Sąd Okręgowy i Grodzki w Głogowie. (14)
 Scholarowie głogowscy. (19)
 Schoneus Andreas. (9)
 Schultze Valentin Christian. (3)
 Scultetus Jonas. (6)
 Skarb z Głogowa. (17)
 Skarb z Milany (6)
 Słoćwina – skarb. (5)
 Solfa Jan. (19)
 Specht Joachim. (18)
 Sport głogowski po 1945 r.. (15)
 Stanko Jan. (18)
 Stare Miasto – po 1945 r.. (18)
 Staroluteranie. (22)
 Stowarzyszenie Badaczy Pisma Św.. (19)
 Sukiennicy. (11)
 Szczepów – historia. (13)
 Szczepów – pałac. (15)
 Szczepów – sztylet brązowy. (13)
 Szymocin – kościół pw. Podwyższenia Krzyża Św.. (4)
 Świadkowie Jehowy. (11)
 Teatr jezuicki. (2)
 Teatr na wodzie. (12)
 Teatr w Głogowie – dzieje budynku. (2)
 Teatr w Głogowie - plany odbudowy. (5)
 Teatr w Głogowie - ruch amatorski. (5)
 Teatr w Głogowie - życie teatralne do 1945 r. (2)
 Trzేశów – grób kultury lużyckiej. (18)
 Twierdza Głogów – „Blockhaus Schanze”. (22)
 Twierdza Głogów - lata 1740-1814. (2)
 Twierdza Głogów - likwidacja. (2)
 Twierdza Głogów – Oderstellung. (18)
 Twierdza Głogów – okres austriacki. (2)
 Twierdza Głogów – wartownia z 1925 r.. (17)
 Twierdza Głogów – wieża artyleryjska. (19)
 Tymczasowa Komisja Doradczą. (3)
 Tympanon z kościoła św. Mikołaja. (1)
 Umiński Jan Nepomucen. (6)
 WDI O/Głogów. (20)
 Werner Fryderyk Bernard. (21)
 Wieża zamku głogowskiego. (16)
 Wodowskaz głogowski. (9)
 Wojna piwna. (18)
 Zespół Szkół Samochodowych. (13)
 Zgromadzenie Sióstr Służebniczek Bogurodzicy. (21)
 Zjazd głogowski w 1462 r.. (10)
 Zygmunt Stary. (10)
 Żegluga na Odrze - dzieje (1). (17)
 Żegluga na Odrze - dzieje (2). (18)
 Żukowice. (2)
 Żukowice – grób unietycki. (12)
 Żukowice - kościół pw. św. Jadwigi. (5)
 Żukowice pałac. (7)
 Żydzi w Głogowie. (8)

